

Turizm'in sosyal politika işlevi ve kırsal turizm: Türkiye Örneği

Orhan Özçatalbaş^{1*} Eriola M.C.Adenidji¹ Miray Kalaycı¹ Muhammad Imran²

1 Antalya, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Antalya Türkiye

2 Lahore, University of Veterinary and Animal Sciences, Dept. of Economics and Business Management Lahore, Pakistan

*Sorumlu Yazar

E-posta:suat.ozcatalbas@akdeniz.edu.tr

Geliş Tarihi:10 Temmuz 2019

Kabul Tarihi:13 Ekim 2019

Özet

Genel olarak turizmin etkilerine yönelik çalışmalara bakıldığında turizmin ekonomik etkisi üzerinde durulmaktadır. Yani ekonomik katkı bakımından konu; turizmin milli gelire etkisi, dış ticaret gelirleri içinde turizm gelirlerinin önemi, turizm ve kırsal kalkınma ilişkisi gibi konular önemli çalışma alanlarıdır. Oysa ki turizm sadece ekonomik etkileri bulunan bir iktisadi faaliyet olmayıp, aynı zamanda sosyo-kültürel ve çevresel etkileri ile de çok geniş bir alanı ifade etmektedir. Bu çalışmada makro bir bakışla turizmin sosyal etkileri üzerinde durularak, Türkiye Turizm Strateji Belgesi çerçevesinde, Türkiye'de bir sosyal politika aracı olarak turizmin işlevi tartışılmıştır. Bununla birlikte çalışmada özellikle kırsal turizmin sosyal politikalar bakımından rol ve işlevleri de incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Turizm, sürdürülebilir kalkınma, sosyal politikalar, kırsal turizm, Türkiye

Tourism sector's social policy function and rural tourism: Turkey case

Abstract

In general, the studies on the effects of tourism are on the economic impact of tourism. In terms of economic contribution; the impact of tourism on national income, the importance of tourism revenues in foreign trade revenues, the relationship between tourism and rural development are important areas of study. However, tourism is not only an economic activity with economic effects, but also a wide area with its socio-cultural and environmental effects. This paper focuses on the social effects of tourism. Accordingly, within the framework of Turkey's Tourism Strategy Document, the function of tourism as a tool of social policy in Turkey is discussed. However, the study examined the possible roles and functions of rural tourism in terms of social policies.

Keywords: Tourism, sustainable development, social policy, rural tourism, Turkey

Giriş

Dünya turizm endüstrisi her yıl ortalama %5 kadar artmaktadır. Halen gelişmekte olan ülkelerin dünya turizminden aldığı pay %30 kadardır ve 2030 yılında bu payın %57'e yükselmesi beklenmektedir. Bu durum gelecek 10 yılda gelişmekte olan ülkelerin dünya turizm pastasından daha büyük pay alacağını göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye 2003 yılında 13 milyon yabancı turist ağırlarken 2018 yılında 39 milyona ulaşarak 2 kat artış sağlamıştır. Aynı dönemde yurtdışına giden turist sayısı ise 3,4 milyondan 8,4 milyona çıkmıştır. Dünya turizm gelirleri bakımından ise Türkiye 14. Sırada, turist sayısı bakımından ise 8.sıradadır. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı'na göre; 2023'te 63 milyon turist, 86 milyar dolar dış turizm geliri ile birlikte halen 647 dolar olan kişi başına ortalama harcamanın turist başına 1350 dolara çıkarılması hedeflenmektedir. Türkiye'nin turizm vizyonunda; "Sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılması, bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması, Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı Turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasına girilmesi ve turizmde Türkiye'nin uluslararası bir marka haline gelmesi" gibi önemli konular yer almaktadır.

Turizmin Ekonomik ve Sosyal İşlevleri

Turizmin etkilerine yönelik çalışmalara bakıldığında önemli ölçüde turizmin ekonomik etkisi üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda, yapılan çalışmalar turizmin milli gelir ve dış ticaret gelirlerine etkisi, turizm ve kalkınma ilişkileri gibi konular üzerinde durulmuştur. Oysa

ki turizm sadece ekonomik etkileri bulunan bir iktisadi faaliyet olmayıp, aynı zamanda toplum kalkınması, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri ile de çok geniş bir alanı ifade etmektedir.

Küresel düzeyde turizmin ekonomiye katkıları üzerine farklı ülkelerde (2000-2010 döneminde GSYH'ya doğrudan katkı %9,7; toplam katkı %16,6; İstihdama doğrudan katkı %8,3; sermaye yatırımlarına katkı %41,8 ve ihracat gelirlerine katkı %20,1 (WTTC,2011)) yapılan çeşitli çalışmalarda turizmin ülke ekonomilerine %10 kadar katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Aynı şekilde konuya kırsal turizm açısından bakıldığında kırsal turizm köylerde kırsal halkın gelir ve yaşam standardına katkılarda bulunmaktadır. Aynı çerçevede kırsal turizm; istihdam üzerine ve kırdan kente göçün önlenmesine olumlu etki yapmakta, gelir dağılımını iyileştirmekte ve sosyal adaletin sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu yönleriyle turizm iyi planlandığında ülkelerin sosyal politikalarına destek sağlamak bakımından önemli işlevlere sahiptir. Özellikle alternatif turizmin ve özeldde kırsal turizmin geliştirilmesiyle; ülke içinde bölgelerarası gelir dağılımının düzeltilmesi, kır-kent nüfusu arasında refah dengesinin sağlanması, kırdan kente göçün önlenmesi, istihdam olanaklarının geliştirilmesi, gizli işsizliğin önlenmesi, fiziki ve sosyal altyapı tesislerinin yapılması gibi önemli işlevler öne çıkmaktadır. Görüldüğü gibi kırsal turizm; *kırsal nüfusun ekonomik kalkınma ve gelir bakımından* (Jensen-Butler ve ark, 2007) daha geniş bir ifadeyle sosyal ve ekonomik bakımdan *önemli fırsatlar* doğurmaktadır. Bu durum kırsal aileler için alternatif bir

geçim kaynağı olarak kırsal turizmin Avrupa’da yüz yıldan fazla süredir desteklenmesini ve bir bakıma önemli bir politika aracı olarak kullanılması nedeniyle açıklamaktadır.

Bu bildiride makro bir bakışla turizmin sosyal etkileri üzerinde durulmuş ve bu kapsamda Türkiye’de bir sosyal politika aracı olarak turizmin rol ve işlevi tartışılmıştır.

Türkiye Turizm Stratejisi Belgesi ve Politikalar

Türkiye turizm strateji belgesi turizmdeki gelişmeye yönelik yeni bir ufuk çizmiş ve iddialı bir vizyon tanımlamıştır. Buna göre Türkiye’nin 2023 turizm vizyonu; **“Sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye’nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanmasıdır.”** şeklindedir. Söz konusu hedeflere ulaşmak içinse ekonomik olduğu kadar sosyal, küresel olduğu kadar yerel ve çevresel içerikli 22 ilke belirlenmiştir. Bu ilkeler bugünün değerlendirme ve 2023’ü tahmin etmek bakımından temel veri sağlamaktadır.

Ortaya konulan söz konusu ilkeler içerisinde sosyal amaçlı ilkelerin varlığı dikkate değerdir. Buna göre aşağıda sıralandığı gibi ilkelerin neredeyse 1/3’ünü toplumsal etki odaklı yani sosyal politikalarla ilgili ilkeler oluşturmaktadır ve bu durum ulusal düzeyde yürütülen sosyal politikalara destek vermek ve katkı sağlamak bakımından son derece önemlidir. Burada ana ve diğer paydaşların yürüttükleri sosyal politikalarla ilişkili olarak yetki ve sorumluluğa sahip kurum ve kuruluşların uyum, eşgüdüm ve işbirliği içinde çalışmaları politika etkinliği bakımından zorunludur ve başarılı olmak içinse etkili bir yönetim sisteminin varlığına ihtiyaç bulunmaktadır.

- Bölgeler arası gelişme farklılıklarının giderilerek sürdürülebilir kalkınma hedefine katkıda bulunmak,
- Turizmin geri kalmış bölgeler ve özellikle dezavantajlı grupların sosyo-ekonomik konumlarını güçlendirilmek için bir araç olarak kullanmak,
- Turizmdeki gelişmenin hükümetlerin sosyo-ekonomik hedeflerini desteklemek,
- Mevcut turizm bölgelerini sürdürülebilirlik perspektifi içinde yeniden planlanmak ve kaliteli yaşanabilir çevreler oluşturmak,
- Sektörel gelişme politikaları ve hedeflerinin genel ulusal gelişme politikaları ile hedefleri ile uyumunu sağlamak,
- İşgücü kalitesinin artırmak için etkin eğitim ve sertifikasyon,
- Yöresel mimari değerlerin korunarak turizm hizmetine sunulduğu sıra dışı konaklama ünitelerini desteklemek.

Yukarıda sıralanan sosyal etkide bulunma iddiasında olan, yani sosyal politikalarla ilgili ilkeler yanında; rekabet, marka, nitelik, kalite, talep, tanıtım, gelir, çevre duyarlılığı, planlama, altyapı, yerel, özel sektör, sivil toplum, kırsal, tarım, ekolojik, sürdürülebilirlik, eşgüdüm ve yönetim gibi anahtar sözcükleri içeren diğer önemli konularla ilgili olarak 15 ilke daha bulunmaktadır. Bu ilkeler ise şöyledir;

- Rekabetin ucuz ürün yerine markalaşan turizm bölgeleri oluşturularak sağlanması,
- Turizmin gelişiminin sürdürülebilir çevre politikaları ile desteklenmesi,
- Uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi,
- Küresel eğilim taleplerinin izlenmesi ve buna yönelik planlama ve uygulamalar yapılması,
- Turizmin varış noktası odaklı ve çok fonksiyonlu olarak geliştirilmesi,
- Turizmde ürünün çeşitlendirilerek sezonun bütün bir yıla yayılması,
- Sürdürülebilir turizmin tanıtılarak eko-turizm,

kırsal turizm ve agro-turizm konularında kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının bilinçlendirilmesi,

- Yurtiçi ve yurtdışı tanıtım ve pazarlamanın etkin kılınması,
- Yöreye özgü turizm türlerinin entegrasyonu ile çeşitli turizm imkanlarını (sağlık, eğitim, vb.) bir arada sunulabilen alternatif turizm odaklı turizm kentlerinin oluşturulması,
- Turist profili odaklı turizm ürünü oluşturulması,
- Nitelikli turist sayısının ve gelirin artırılması,
- Altyapı ve ulaşım yatırımlarında özel sektörün özendirilerek kamunun yükünün hafifletilmesi,
- Karar süreçlerinde merkezi-yerel-sivil aktörlerin ortak çalışması ve etkin yönetim sağlanması,
- Bütüncül planlama yaklaşımı ile merkezi-yerel yönetimlerin eşgüdümü sağlanarak, yönetsel ve finans olanaklarının birlikte ele alınması,
- Turizmin yoğunlaştığı yerlerin altyapı ve çevre sorunların yerel yönetim ve sektörel çözümlenmesi.

Sonuç ve Öneriler

Turizm ekonomik etkileri yanında aynı zamanda sosyo-kültürel, ekolojik ve çevresel etkileri ile de çok geniş bir alanı ifade etmektedir. Konuya kırsal turizm açısından bakıldığında, kırsal turizm kırsal halkın gelir ve yaşam standardının gelişmesine katkıda bulunan ve dolayısıyla ülkelerin sosyal politikalarını destekleyen bir işleve sahiptir. Bu kapsamda Türkiye Turizm Strateji Belgesi’nin özellikle turizmin sosyal işlevini görmek ve sosyal politikalar üzerindeki etkisini değerlendirmek bakımından önemli olduğunu belirtmek gerekir. Belgede topluma dokunmak, toplumsal kalkınmayı sağlamak ve sosyal etkide bulunmak hedefli ilkelere önemli ölçüde yer verilmesi, belgenin turizmin iktisadi bir politika aracı olarak kadar sosyal politika aracı olarakta değer gördüğünü ve bu nedenle turizme sosyal işlev yüklediğini göstermektedir. Dolayısıyla söz konusu strateji belgesinde turizm politikası ile turizme yönelik gelecek vizyonunun sosyal politikalarla güçlü bir şekilde ilişkilendirilmiş olması, Türkiye’nin özellikle sosyal politikaların gerçekleşmesine yönelik olarak alternative turizmden yararlandığını ve yararlanma yönündeki kararlılığın görmek bakımından önemlidir.

Not: Bu çalışma 10-13 Mayıs 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen 2th International Rural Tourism and Development Congress’de sunulmuştur.

Kaynaklar

- Dimitrovski, D., Todorović, A., Valjarević, A., 2012. Rural tourism and regional development: Case study of development of rural tourism in the region of Gruža, Serbia, Procedia Environmental Sciences, vol. 14, pp. 288-297.
- Jensen-Butler, C., B. Madsen, J. Zhang, 2007. Regional Economic Impacts of Tourism: The Case of Denmark. Regional Studies, 41(6), 839-853. DOI:10.1080/00343400701281733.
- Özçatalbaşı, O., 2018. Kırsal Turizm ve Yayım Dersi Notları. Antalya.
- Özçatalbaşı, O., 2006. Türkiye’de Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirme Olanakları, TMMOB, Turizm ve Mimarlık Sempozyumu, Bildiri Kitabı. Sayfa 272-278, 28-29.04.2006 Antalya. https://www.academia.edu/13549660/Turkiyede_Kırsal_Turizm_Rural_Tourism_in_Turkiye (erişim: 23.04.2019).
- Özçatalbaşı, 2000. Kırsal Turizm ve Geliştirilmesinde Yayımın Önemi. Türkiye 4. TarımEkonomisi Kongresi. Cilt 2. Tekirdağ.
- TCKTB, 2007. Türkiye Turizm Stratejisi-2023

Belgesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, [http:// www.kultur.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0](http://www.kultur.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0) (erişim: 13.03.2019).

TCKTB, 2019. Turizm İstatistikleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı yigm. [kultur.gov.tr/Eklenti/63643,turizmistatistiklerigeneldegerlendirme2018pdf.pdf?0](http://www.kultur.gov.tr/Eklenti/63643,turizmistatistiklerigeneldegerlendirme2018pdf.pdf?0) (erişim: 21.04.2019).

UNWTO, 2015. World Tourism Organization Annual Report 2015. <http://www2.unwto.org/content/who-we-are-0> (erişim, 21.03.2019).

WTTC, 2011. Sustainable Development Goals and Economic Impact, The World Travel & Tourism Council (WTTC), <https://www.wttc.org/economic-impact/benchmark-reports/the-comparative-economic-impact-of-travel-tourism/> <https://www.wttc.org/economic-impact/> (erişim: 21.04.2019).